

ЮБИЛЕЙ

ЮБИЛЕЙ

На 6 ноември 2015 г. се състоя юбилейна конференция в чест на професор Богдан Богданов. Неговата 75-годишнина стана повод за жива, задълбочена и емоционална дискусия върху различни полета, в които през годините професорът разгръща своята дейност – философия, литературознание, културология, превод, проблемите на хуманитарното знание и преподаване днес, университетската институция и в частност създаването и развитието на Нов български университет. През призмата на конкретната си проблематика изказванията очертаха рядко срещаното съчетание в една личност на прецизния хуманитар класически филолог, вгледан назад към света на Платон и Аристотел, и дейния строител на общности и институции тук и сега.

В конференцията участваха доц. Веселин Методиев, проф. Виолета Дечева, проф. Георги Фотев, проф. Грегорио Лури, проф. Жил Руе, проф. Ивайло Знеполски, проф. Михаил Неделчев, проф. Сергей Игнатов, проф. Христо Тодоров. Публикуваме някои от техните кратки тезисни текстове, както и заключителните думи на проф. Богдан Богданов.

Във втората част на форума бяха представени две значими издания на НБУ, които тепърва ще са предмет на четене, размисъл и реакции – юбилейният сборник „Разширяването на света“, съставен от Веселина Василева и гл.ас. д-р Георги Гочев, и преводът на проф. Богданов на „Диатриби“ от Епиктет.

Доц. Морис Фадел и проф. Сергей Игнатов

Проф. Богдан Богданов получава поздравление от проф. Пламен Бочков, Ректор на НБУ

ЮБИЛЕЙ

ЮБИЛЕЙ

Един човек може да сътвори цял един свят

Пламен Бочков

Дами и господа,
Със задоволство и възлнение откривам юбилейната конференция в чест на проф. Богдан Богданов. Повечето от вас знаят, че по принцип спокойно приемам изнесането на тържествени слова по различни поводи и никога не ги чета, но днес наистина се възлнувам. Защото не успявам да отделя ролята си на ректор, и в този смисъл представител на Университета, от чисто човешкото усещане за миг, в който всички тук изразяваме личното си отношение към проф. Богданов.

Без да съм негов ученик в прекия смисъл, случи се така, че в продължение на вече повече от 30 години участваме в някакви общи работи – следването ми във Великотърновския университет, където слушах неговите лекции по антична литература, по-късно семинарите в БАН, които изградиха професионално и личностно мен и много мои колеги, работата покрай новото издание на „Веда Словена“ през 1997 г. и накрая Нов български университет.

Всеки ден съм в Университета и виждам лицата на хората, които учат и работят там. Лица на спокойни, удовлетворени и просветлени хора. В продължение на години, всеки ден, получавам потвърждение на наглед невъзможното – **един** човек с ясна мисъл и визия, с пределна воля и непреклонност, с много работа и внимателно подбран екип може да сътвори цял един свят, остров на свободата, както го нарече режисьорът Атанас Киряков.

Оттук идва и предизвикателството пред тази конференция. Тя не може да бъде и няма как да е просто юбилейна конференция именно поради личността на проф. Богданов. Участващите трябва да се съобразят както с широкия спектър на неговите интереси – от античната литература и култура, през разбирането и правенето на Европа, до създаването, потребяването и разбирането на текста, – така и с прословутата му възискателност. Което, поне за мен, означава, че предстои да се насладим на дълбоко премислени, оригинални и въздействащи изказвания.

И така, откривам конференцията и позволете ми от цяло сърце и от името на всички вас да поздравя проф. Богданов: бъдете много здрав и не губете нищо от това, което сте!
На добър час!

Образованието по изкуствата и Университетът

Виолета Дечева

Проф. Виолета Дечева и проф. Михаил Неделчев

Образованието, университетът, изкуствата се обединяват най-често при говоренето за тях от констатациите, че са в криза. Дали кризата обаче не е модусът на здравословното им развитие?

Можем много да говорим в университета за онова, за което в обществото ни много се мълчи – за образованието по изкуствата. Можем и заедно с това реално да правим това образование. Кой, ако не ние? Университетът е общество, напомня проф.

Богданов многократно значението на *universitas* в книгата си *Университетът – особен свят на свобода*. Същественото в този свят на свобода е това, че е *особен*, доколкото той има своя уредба, но и сам урежда, може да поражда нов ред.

Така че университетската общност има важна роля и за запазването и предаването на знанието, за промяната в принципите на образование и формирането на образци за поведение по отношение значимостта на изкуствата в обществото. Особено Нов български университет има тази роля, защото е единственият университет, който интегрира изкуствата в университетското образование. Той не само „пази“ знанието по изкуствата в една до голяма степен резистентна към изкуствата среда, в една среда, в която компасът е с развален стрелка, а критериите са объркани, но и ги поставя във философията на своето образование. Образованието по изкуства съпътства останалите специалности.

Отношенията между процесите на промяна в обществото в полето на изкуствата и университета имат много валенции. Тук поради краткото време, с което разполагам, ще отделя един проблем, който ми се стига сериозен, като говорим за образованието по изкуствата. Става дума за начина, по който университетът реагира на процесите на дълбинно изменение както в разбирането за изкуствата и техните функции, така и в отделните полета на всяко изкуство. Двете нежни революции – политическата с падането на комунизма и дигиталната в началото на този век – доведоха не просто до промени, а и до дълбоки разриви в тези области.

От една страна, предаването и усвояването на знания в областта на музиката или театъра например е скъп, бавен, тромав процес. От другата страна е натискът на скоростта, с която текат промените в културата, във всекидневието. Образованието и подготовката на един пианист или цигулар, на певец или актьор е процес на дълги натрупвания, които тялото му трябва да запомни. Резултатите от това натрупване на знания идват след много време. При това говорим за инвенции без никакви гаранции. Студентът би трябвало да е готов за това и в същото време да може да търси своето място в една среда, в която са валидни бързите реакции, краткотрайни реализации на проекти...

Как намираме баланса между едно по условие бавно и скъпо образование, като това в областта на изкуствата, което пази натрупаното знание в отделните полета през годините, и гъвкавата, адекватна реакция на интензивните процеси на промяна в обществото? Кое трябва да пренесем в това знание и от кое ще се откажем? Как удържаеме едновременно натрупания опит в знанието и утопичната перспектива в развитието на изкуствата, която е нужна по отношение тези процеси на промяна в обществото?

В заключителната статия на разгорялата се дълга дискусия за мястото на университета в обществото и отсъствието му от горещите дебати на немското общество *Die Zeit* от 8.10. 2015 писа: „Университетът не е просто част от обществото, той е сърцето на обществото“. Би било, разбира се, повече от патетично и пресилено да искам това сърце да бие само за изкуствата в България, но тук, в университета, можем да търсим отговорите и решенията на въпросите, пред които е изправено образованието по изкуствата днес. Очевидно държавата ни не търси отговорите, камо ли решенията. Така че тъкмо университетската общност е мястото.

ЮБИЛЕЙ

ЮБИЛЕЙ

Университет, който подготвя лидери

Георги Фотев

В университетската и по-широка интелектуална общност името на проф. Богдан Богданов се свързва естествено с Нов български университет, а когато се каже НБУ, също така естествено идва името на проф. Богдан Богданов. Това е уникална връзка между личност/учен и университет. Знаем началото на тази удивителна връзка и съм запознат с нейното жизнено утвърждаване през времето до ден днешен. Нищо не е случайно и не е станало от само себе си. През 1991 г., когато времето беше бурно и радикално, особено в университетите, проф. Богданов, придружен от председателя на комисията по култура във Великото народно събрание, ме посетиха. Той сподели идеята си за създаване на нов университет. Като министър на науката и висшето образование бях изключително впечатлен от дръзката и завладяваща идея. Изразих без никакво колебание своята подкрепа и готовност да подпомагам легализирането от ВНС на Университета. Давах си сметка, че създаването на нов, и то не държавен университет е извънредно трудна задача, и то в страна, в която никога не е имало частен университет. През 30-те години на ХХ в. е имало един опит в България да се създаде частен университет, но опитът завършва с провал. Независимо от всичко идеята на проф. Богданов отговаряше на жизнената необходимост да се върви смело към истинска реформа във висшето образование, което предстоеше да излезе не само от видимите, но и от невидимите окови на тоталитарно-комунистическия режим. Между моите аргументи за първостепенна важност имаше аргумент на авторитета, признан от Аристотел, но изключен в Галилеевата наука и в модерната наука изобщо. Дори Хусерл в „Кризата...“ не засяга въпроса. За мен самият авторитетът на проф. Богданов беше силен аргумент. Това е специална тема.

Проф. Георги Фотев

Тогава и до днес държавните университети носят едно тежко наследство от тоталитарната система и то се казва „държавна поръчка“. Ще маркирам накратко същината на проблема. Обществото е система, която функционира под егидата на държавата, която „знае“ какви са потребностите на сегментите от специалисти с висше образование и прави поръчка за тяхната подготовка. За съжаление, порочната практика продължава. НБУ е извън въпросната матрица, а това означава много, толкова много, колкото не могат да си представят несвободните хора. Фундаменталното различие е в това, че НБУ за разлика от държавните университети е *активен* университет. Нямам време сега да се спирам повече на въпроса. НБУ подготвя лидери. Какво означава това? Под лидер се има предвид експерт, човек с висше образование, който е подготвен да решава самостоятелно задачи в кръга на неговите компетенции, а не да очаква разпореждания „от горе“, от началника, шефа и т.н. Всички от НБУ знаят несекващата грижа на проф. Богданов да се получават инициативи от департаментите, програмите, от преподавателите, а не някой да им спуска „от горе“ техните конкретни задачи и т.н. Другото име на лидера е свободен човек, цялостна, търсеца, активна личност.

Още с раждането си НБУ е новаторски университет и носи истинския дух на университета, за което говори още великият испанец Хосе Ортега-и-Гасет. Подготвянето на лидери в смисъла, в който това се разбира в НБУ, отговаря на водещите тенденции в света на преминаване от вертикална (йерархично-административна, командна) към хоризонтална интеграция, която е типична за обществото на мрежите.

Проф. Виолета Дечева и проф. Михаил Неделчев

Как проф. Богданов чете и разбира българската литература?

Михаил Неделчев

Уважаеми дами и господа, колеги, аз нито за момент, независимо от големия респект, който съм изпитвал към проф. Богданов като създател на НБУ и ръководител и до ден днешен на този университет, нито за момент не съм забравил, че той е литературен историк, преводач, и то прекрасен. За мен все пак това е основният момент в нашето общуване. И тук искам съвсем накратко да говоря за следния проблем. Как проф. Богданов чете, как той разбира българската литература? Защото ние, които се занимаваме в НБУ с българска литература, сме много зависими от начина, по който той чете и разбира българската литература, има един непознат може би за широката общност на НБУ, ако не конфликт, то поне една проблемна ситуация в това отношение. Очевидно е, че проф. Богданов ни подозира нас, че ние сме все още подвластни на този дълъг разказ, на този стабилен, диахроничен конструкт, който представляваше разказът за българската литература. Очевидно е, че той може би продължава да ни подозира, че ние продължаваме да се интересуваме най-вече от текстове, които са с някакъв твърд смисъл, а той ненавижда това. Всъщност целият наш диалог е един опит да му докажем, че не е точно така, че и ние се интересуваме от отворения смисъл, и ние се интересуваме от вариативността, и ние се интересуваме от текстове, които в никакъв случай не са текстовете от съдържание. Аз няма да се опитвам в тези четири-пет минути, които са ми предоставени, да говоря за термините на проф. Богданов, защото той много настоява, че когато си култивиран човек, би трябвало преводимостта да ти е присъща. Да си способен винаги една конструкция да я изразиш и с други термини, с други думи, с други понятия. Това е нещо, което е изключително важно за всички негови текстове. Проф. Богданов има едни прекрасни страници, които са посветени на, както той я наричеше, шизоидната разцепеност на българското общество от времената на комунизма, и разбира се, тук аз ще кажа, че всички наши занимания с алтернативен канон, с алтернативни литературни явления и т.н. са точно в тази парадигма, точно в тази посока... т.е. ние тук нямаме противоречия. Но ето че непрекъснато възникват противоречия, когато говорим, и то толкова увлечено, в нашия семинар. Напоследък четем отново Вера Мутафчиева, непрекъснато

ЮБИЛЕЙ

ЮБИЛЕЙ

възниква една нова ситуация. Проф. Богданов не е удовлетворен от начина, по който ние говорим за Вера Мутафчиева, за нейните монументални опуси, както историографски, така и художествени и белетристични. И тук веднага припомням нещо, което той беше написал в един текст, който имам честта да ми е посветил, той беше казал, че в свои конфликтни разговори с баща си баща му казал, че ако трябва да оприличи техния диалог с фигурата на съдебната власт, то Б. Богданов очевидно е фигурата на съдията, докато баща му е фигурата на адвоката. И Б. Богданов действително още в първия наш разговор в хода на разгръщането на семинара за В. Мутафчиева каза: „Е, да, аз съм тук, за да надигна глас и да ви припомня. Какво да ви припомня? Да ви припомня за това, че не трябва да смесваме по никакъв начин личността, защото тя е един възможен текст, личността на В. Мутафчиева с нейните текстове, че това са други неща, различни неща“. Вариативността трябва да се пренесе изключително върху творческата личност. Тук ще добавя и нещо друго. Аз лично мисля проф. Богданов не само за литературовед, аз го мисля и за писател. И който не вярва на това, нека прочете първия пасаж, да кажем, от това негово прекрасно четвърто есе „Дървото на живота“ от неговата последна книга „Текст, говорене, разбиране“. Искам да кажа, че някъде преди 50 години в нашата младежка интелектуалска компания проф. Богданов заедно с други наши двама приятели беше прекрасен създател на малки текстове, които бяха едни психологически етюди, сюжетираны, така да се каже, разгръщащи едни битови ситуации. Още тогава той демонстрира този свой талант, който след това така прекрасно беше реализиран в неговите преводи в „Характерите“ на Теофраст. Така че ние, за което му благодарим, в НБУ не го смятаме за чужд за писателската общност. Защото, искам да обърна внимание на това, че в НБУ ние, занимаващите се с литература, в огромната си част сме и писатели, колегите са поети, белетристи. И това е уникално в цялата ситуация на днешното висше образование. Включително имаме, именно благодарение на проф. Богданов, имаме хабилитиран преподавател, който се хабилитира с роман, включително със студия, която придружаваше този роман. Това е наистина уникално в нашата практика. Проф. Богданов с начина, по който строго наблюдава всички наши занимания, един не само теоретик, един партньор, още един път искам да му благодаря за това.

Проф. Сергей Игнатов

Да си направиш университет

Сергей Игнатов

Уважаеми колеги, ако бях писател, сигурно щях да напиша роман с едно такова работно заглавие „Човекът, който си направи университет и след това написа книга“. Тук в тази зала има, видях, няколко колеги, които са посветили живота си на историята на университетската институция. Те изследват възникването на първите университети, търсят отговор на въпроса какво е това университет, занимават се с университетски мениджмънт, който е изключително важен в наше време. Малцина са тези, направили университет. Аз като историк се опитвам да бъда много точен и засега не съм намерил друг пример в новата история на човек, който си е направил университет. А проф. Богдан Богданов си направи университет. След това, някъде петнайсетина години по-късно, събира в книга своите основни теоретически и идеологически постановки за това какво е университет.

И днес всеки от вас има няколко варианта. Може да посетите НБУ, може да участвате в нашето семейство, може да постъпите при нас да учите, да живеете заедно с нас. Можете да прочетете книгата на проф. Богданов за университета като особен свят на свобода. Може да направите и двете. Да прочетете книгата, да живеете и след това да търсите редица отговори. Има и трети вариант. Да срещнете проф. Богданов и да го питате. Само че това е много трудно нещо. Всеки изпитва респект, когато трябва да потропа на вратата му.

Мислейки върху тази тема, понеже не съм писател, а историк, реших да направя един преглед от времето на Болонския и на Парижкия университет. И двата университета възникват като *университас* – общност. Общност, която има юридически статут. Църквата също има свои училища, но те не са *университас*. НБУ, който възникна преди 25-26 години, е общност. Често ще чувате проф. Богданов да казва, че общественият живот в университета е много по-важен, отколкото преподаването и изследванията. За някой външен, който случайно е попаднал по коридорите на университета, това може да бъде много стресиращо: „Сега тоя какви ги говори? Той знае ли какво е университет?“ Но всъщност той много добре знае.

Университетът е общност и благодарение на усилията вече 25 години – неговите лични усилия и на останалите колеги – нашият университет в сравнение с останалата академична общност на България е изграден от малки активни общества и самият

ЮБИЛЕЙ

ЮБИЛЕЙ

той е едно голямо споено общество. Макар че проф. Богданов, който сега е пред мен на първия ред, нервно кърши пръсти в желанието си да каже „Това не е така“. Позволявам си обаче да настоявам, защото аз познавам цялата система на образованието в последните години и мога да потвърдя, че ние сме добър пример на общество и общност. Благодарение на проф. Богданов ние не се подведохме от манията да се превърнем във всеучилище¹, тази хърватска дума, а си останахме университет, *университас*. Ние сме общност. Този обществен живот е изключително важен и той резонира върху събитията извън университета. Първите университети са наднационални институции, които още от момента на своето възникване се борят срещу локализма, срещу местничеството. И Нов български университет е такъв благодарение на ролята на проф. Б. Богданов. НБУ е отворен за всички – за нашите български студенти, включително и онези, които мечтаят да отидат в чужбина, но не са заминали, защото намират тази мечтана чужбина на територията на нашия университет. И обратното – за студентите, които идват отвън и намират мечтаните светове при нас, в „Овча купел“, в НБУ.

Най-важното е, че нашият университет разрушава затворените светове и изгражда една отворена общност, казано в добрия смисъл на думата. Още от своето създаване той е автономна институция. Ние до ден днешен отстояваме правото си да решаваме кой ще преподава в нашия университет, какво и на кого. Досега не сме позволили по никакъв начин да има външна намеса върху тези автономни, но изключително важни наши решения. Спомнете си годините, когато имахме дори научната степен „доктор на НБУ“. Тя беше в противоречие с общоприетите норми, но ние отстоявахме това наше право и тези хора получаваха тази степен, ставаха наши асистенти и ние ги третирахме, отнасяхме се към тях така, както всички останали, които са минали през системата на ВАК. За да може да бъде такъв, нашият университет има изключителна гъвкава структура на управление. Тя е гъвкава и динамична и поради това устоява на натиска през годините. А винаги са се опитвали по един тънък начин да ни притискат, особено тежки бяха 90-те години и началото на това столетие също.

¹ *Sveučilište* е думата в оригинал.

Но по-важното нещо е, че ние сме свободна корпорация, свободна общност на студенти и преподаватели. Мисля, че нямаме конкуренция като място, където е най-късо разстоянието между студенти и преподаватели. Колкото е по-дълго това разстояние, толкова е по-ориенталска една организация. Като цялата тази вертикална йерархия на НБУ всъщност е трансформирана в друга, хоризонтална структура. Имаме общности, където студентите и преподавателите си говорят на малко име. Нещо, което е изключително важно и е наше голямо постижение, следвайки един античен принцип. Няма сега да цитирам Аристотел, но нашият университет особено цени и е заложил в основата на цялата учебна система *образоваността*. Ние не просто готвим професионалисти в отделни области, а преди всичко готвим образовани хора. Мисля, че с годините, когато се създаде достатъчно критична маса от такива образовани хора, ще се промени комуникацията в нашето общество, в нашата страна. Това е изключително важно. Всеки може да е професионалист в нещо, но да си образован човек, това е рядкост в България. Това е големият натиск, който удържахме в НБУ, и това е идея и проект, които се реализират от проф. Богдан Богданов. Един от основните въпроси днес е какво е съвременният университет. Казват, че класическият тип университет има един затворен живот, той е *кула от слонова кост*. Докато съвременният университет е *мрежова структура*, система от хоризонтални връзки. Това са шаблони, разбира се. НБУ е и едното, и другото. Естествено, изискванията на времето, в което живеем, са такива, че ние сме мрежова структура. Естествено е, че ние се опитваме да създаваме интелектуален продукт и да реализираме научни приноси. Обаче точно благодарение на проф. Богдан Богданов е запазено това, че НБУ е и кула от слонова кост, и мрежова структура. Особено последните проекти, които бяха реализирани през годините, показаха една амбиция да бъдем не само образователен и научен център, но и интелектуално, духовно и културно средище не само в София, а и в нашата страна. НБУ много прилича на първите университети. Той не възниква в резултат на решение на държавата, а е една самоорганизирана се общност, с нейния естествен лидер проф. Богдан Богданов – създателят на университета. Така както Болонският университет си има своя баща основател, така както и Парижкият си има баща основател, така и ние си имаме проф. Богдан Богданов. И си позволявам сега отново да честитя юбилея на проф. Богданов, а и той го заслужава.

90-те години всички радостно стартирахме програми, за които проф. Богданов каза в един момент, че са коридорни програми, това е остаряло и трябва да се промени. И започна да кани в кабинета си колегите от отделните програми, някои от тях бяха екипи от много тежки български учени, известни професори. Започна да ги убеждава, че трябва да променим модела. Естествено, първата реакция беше: „Невъзможно. Какво правиш? Ти унищожаваш всичко тук“. Но той упорито и ежедневно водеше тези срещи и в резултат на това НБУ е толкова успешен днес, благодарение на всички тези многобройни разговори и убеждения. Срещу него стояха професори, да речем, в областта на изкуствознанието, философи и хора от всякакви предметни области, далечни от областта на неговите научни интереси. И той успяваше да убеди всички, да преодолее съпротивата, за да изгради това цяло – НБУ.

Искам да кажа, че успехът на Нов български университет се дължи преди всичко на интелектуалното превъзходство на проф. Богданов. Някой може да каже, че това е една много тънка интелектуална диктатура, обаче всички се подчиняваме, защото знаем кой стои срещу нас. Аз съм бил свидетел на много случаи, когато професори, срещу които аз съм се притеснявал да седна дори, след дълга дискусия се съгласяват с него. Той беше толкова убедителен в тяхната собствена предметна област, че си представям какво е в неговата – класическата филология, – дори не смея да мисля. Още веднъж честит празник.

Човешкият опит на живеенето е нещо знаменито прекрасно

Богдан Богданов

Проф. Богдан Богданов

Да, това за „образованието като антисъдба“ е добре казано, но аз го разбирам по следния начин. Така или иначе, образованието, местата на добро образование, това означава в добрите университети, са малки общества, които се развиват в голямото. Фактически всички без изключение, включвам и себе си, сме жертви на това, което се нарича простишко обективистично говорене. Образованието е нещо ценно само по себе си. Обаче когато става въпрос за висше образование, университетите са много. И те не са равни по ценност помежду си. Някои са постигнали определени неща, които други не са постигнали.

Въпросът е ние, като говорим за образование и висше образование, да имаме по-точна формулировка, когато говорим в какво се изразява по-доброто висше образование. По-доброто висше образование е вкарването на някого, с този израз, който Лидия Денкова ни представи, вкарването му в общество, което, бидейки малко, е по-зряло от голямото.

Тази вечер много пъти се повтори думата „общество“, пък и „държавна“. Държавата не е същото като обществото, но естествено, държавата може да бъде синоним на общество. Да, но когато се говори за общество, тази идея се употребява по механичен начин, все едно че става дума за някаква сграда или за стая, в които се влиза. Не, обществото е отворена, динамична структура. Когато се е отворило, както е в момента българското общество – не казвам, че е свободно и развито, то не е нито толкова свободно, нито толкова развито, но е започнало да прави своите малки общества. НБУ е успешно малко общество на висше образование, станало по начина, по който вие всички го познавате.

Затова и настоявам, че в един университет се учи повече чрез обществото, построено в него. Вижте американските университети. Цялата тази истерия в тях по развиване на спорт и всякакви други неща не е нищо друго, а желание в университета да има общество. Учи се повече от обществото, защото в малкото общество се живее, а е трудно да се учи само гимназиално, със слушане на лекции и писане на трактати. Тези, които пишат, някой път написват прекрасни текстове, друг път не успяват, но всички се учат от получилия се вътрешен живот в една университетска среда.

Ние имаме общество в София. Тя е централен град и естествено, е развила своите малки общества. Виждате ги на юг към Витоша, където сме и ние, добре как те се разгръщат като малки архитектурни комплекси. Виждате един много успешен

български магазин, каквото е „Фантастико“, как пренасяйки чужд опит, фактически прави съвременно място. Това е обществено дело. Мога да дам и други положителни примери, каквито не виждаме в печата, нито чуваме за тях от телевизията, освен ако някой не реши да похвали някого, както вие правите с мен тази вечер. Всички хвалби обаче падат върху него и нищо не се разбира за самата обществена работа.

НБУ възникна обществено от малък брой преподаватели, които са както трябва, и много преподаватели, които не са както трябва, а си вършат работата с оглед на своите лични дела. Това е нормално. В голямото общество не всички разбират по един и същи начин. Винаги има някаква група, която движи нещата. Това, което е станало в НБУ, стана благодарение на усилията на малък брой колеги, които разбират по-точно онова, което се прави общо. Голяма грешка би било, ако настоявам твърдо те да разбират докрай онова добро, което вършат. Това не може да стане, хората развиват различни идеологии. Като казвам това, иам предвид не комунистическата или демократическата идеология, а вътрешната нагласа на отделното човешко същество. Неговите термини и представи, с които работи.

Дори и приближените хора, с които работя и от които съм доволен, се различават силно от мен. Това различаване е естествено. В университета има хабилитирани преподаватели, за които мога да си кажа лесното изречение „а, професор, а пък глупав“. А и го казвам неофициално. Първо, защото мога да бъркам в преценката си, а и второ, защото умовете са различни видове. Често и професор, с когото беседвам глупаво, може да е полезен на своето място. Обществото е разнообразие от малки общества, които се постига постепенно и бавно.

Другият недостатък на обективистичното говорене е вследствие на него да се постъпва чисто реферативно и да се смята, че това, което се казва, съответства на онова, което е въвн. Човешкото говорене не е построено по този начин. То е реферативно само частично. Влизаме в определени предмети и ги изучаваме реферативно, за да може да се знае кое какво е. Но човешкото говорене – и всекидневното, и професорското, е и строено на схеми за бъдещи неща, които не съществуват и които и лошо говорещият редови човек, и лошо говорещият професор хитроумно внушават на своите слушатели, без да правят разлика между станалото и онова, което трябва да стане. Ние в говоренето правим повече неща словесно от тези, с чието осъществяване се залавяме след това.

Вие ме хвалехте за разделянето между разбиране и правене. Дори такъв умел читател като Христо Тодоров не е обърнал внимание на това, че според мен има правене, което е само словесно, и друго правене, което е въвншно и което само частично повтаря словесното. Разликата между едното и другото е съществена. Аз словесно решавам, че ще правя еди-какво си, след това със своя добър усет разбирам, че не трябва да спазя своята словесна схема и правя друго нещо. Ако съм достатъчно умен, ще схвана и теорията, която се съдържа в практиката на правенето на това нещо и ще изоблича схемата, която съм направил словесно преди това. Знаете добре, че стигаме обикновено най-много до противопоставянето на теория и практика, но трудно влизаме в съдържащата се в практиката теоретична схема, която често е по-умна от нашата теория.

Човешкият опит на живеенето е нещо знаменито прекрасно, което с нищо не може да бъде заменено. Защото, първо, самите разбирания влизат в контакт едни с други и постоянно се поправят, а второ, и самите наши действия, и действията на други хора, с които сме свързани, ни въвеждат в хода на едно поправяне, което, ако сме достатъчно умни, бихме разбрали, че е изключително валидно. Като казвам „ако

сме достатъчно умни“, не го твърдя за себе си. Може би по-често съм умен, но общо взето, хващам и себе си в глупостта да не мога да извадя добрата теория от собствената си практика и така да поставя под въпрос другата си теория. Това е нещо, което трябва да призная, че се случва рядко.

Постоянно присъствам на това, което става и тази вечер, за което благодаря искрено – истинско уважение и към институцията на университета, а чрез институцията и към самия мен. Но така или иначе, ни предстои много в казането и говоренето. Всички сме се закачили за умни книги, които харесваме, поне не познавам такъв колега, който да не е впечатлен от умна книга, която обича и харесва. Г-жа Дечева ме накара да прегледам една такава книга, която аз установих при прелистването, че не е умна. Но не съм сигурен, може би е умна за нея или за някаква човешка среда. Така или иначе, като говорим, говорим реифицирано и смятаме, че думите са техните значения и че тези значения съществуват.

Добър пример тази вечер беше думата „общество“. Всички, които казаха „общество“, си представяха обществото като сграда, в която се влиза и като влезеш, няма излизане. Да, но обществото е постоянно пораждаше на други общества в него, една част от които са извън него. Иначе не бихме шарили толкова по света. Прекалено много говорихме тази вечер и за разбиране. Вината е и моя, защото и при мен често става дума за разбиране, а и постоянно определям разбирането по различни начини, какъвто не е маниерът на научното говорене.

Но така или иначе, нашият живот, а и животът по времето на Аристотел и Лао Дзъ винаги се е делил на две. Едното е разбирането на нещата в света и на света като цяло, а другото е оправянето с нещата в света и със самия свят. В моя живот е също така, както и във вашите животи. Вие разбирате донякъде, аз също разбирам донякъде, и се оправям. Оправянето често пъти отнема цялото време. Оправям се означава постъпвам логически по един, по втори, по трети, по четвърти начин. Много повече се оправяме с нещата и оправяме някого и уреждаме някого – себе си или децата си, или приятели и роднини, отколкото разбираме.

Само че оправянето е нещо гениално. То е в духа на този опит, за който говорих преди малко. Оправянето е голямо поле, в което има много оправящи се, чиито оправяния се свързват в мрежата на голямо модулно оправяне. Поучени от онова, което постигат и не постигат, те и постоянно коригират логическите схеми на оправянето в хода на това продължаващо оправяне. Коригират ги в поведението си и по-малко в своето мислене. Така че в това масивно оправяне, в което са въввлечени, те са много по-умни и от своето собствено разбиране, а и от разбирането на Хусерл и на Хайдегер. Това, което губим от опозитивното мислене наедно за теорията и практиката или за човешкия опит и нашите теоретически схеми, печелим от практическите си действия по оправянето. Защото те са по-детайлни от нашето мислене. Единственото, което и може, а и трябва да се добави, е, че по-простите схеми на мисленето ни са и в основата на нашия практически опит. Което не означава обаче, че между тях няма и достатъчна разлика.

Не се бунтувам никога срещу това, което казва Михаил Неделчев, защото неговата реч свързва много повече онова, което казва, отколкото обикновено правят другите. Да, но се бунтувам срещу онова, което той организира и прави. А то е да се превърне в литература една книжнина от късното социалистическо време, която тогава е била само върхово положение на добри се до публикуване автори. Това превръщане на тази книжнина в литература е невъзможно и усилията по него са губене на време.

Тази книжнина тогава се е чела от малцина и не е била литература, а и сега няма да се зачете, защото хората четат друга преводна книжнина.

По подобен начин се бунтувам и срещу политолозите и не пропускам случай да им кажа това, което казах тази вечер – че говорят за общество и за държава, а ни най-малко не се интересуват какво е обществото по същество. Достатъчно им е сравнението с по-доброто общество, а и мързеливата идея на всекидневния език, че индивидът е вътре в обществото. Имам такъв диалог и със семиотиците. И те не искат да разберат, че знаковата теория е едно, а друго знаковата практика, и че такъв голям семиотик като Пърс не е разбирал, че прави едновременно и едното, и другото, и като ги смесва, усложнява теорията, докато сложнотията е не в нея, а в реалната употреба на знака. Този разговор ще продължи, защото има отношение към разбирането и няма как да прекъсне.

Това исках да кажа по повдигнатите въпроси. Моля да ме извините за дългото изказване.

Публикуването на изказванията от юбилейната конференция е осъществено с организационното съдействие на Веселина Василева и техническото съдействие на Елена Борисова.
Фотографии: Косьо Хаджигенчев (Уеб студио, НБУ).

